

Infografic: Rata de încarcerare din regiunea transnistreană rămâne cea mai mare din Europa.

Potrivit informațiilor recent publicate, la 01.01.2023 în regiunea transnistreană a Republicii Moldova erau private ilegal de libertate cel puțin **1806**.

Astfel, rata de încarcerare în acest teritoriu este de aproximativ 451 persoane pe 100.000 de locuitori, în creștere cu aproximativ 16 unități, comparativ cu anul trecut. Această cifră depășește de peste 4 ori media europeană de încarcerare și aproape de 2 ori pe cea a Republicii Moldova (fără regiunea transnistreană). Totodată, aceasta reprezintă o încălcare gravă a drepturilor omului.

Din totalul de 50 de hotărâri pronunțate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în „cauzele transnistrene”, în 29 dintre ele (58 %) Curtea a constatat încălcarea drepturilor reclamanților ca urmare a privării ilegale de libertate și detenția în condiții inumane în regiunea transnistreană.

Potrivit pretinsului împuternicit local pentru drepturile omului, pe parcursul anului 2022, în penitenciarele din regiunea transnistreană, au fost înregistrate 14 decese.

În contextul săptămânii ONU de Susținere a Victimelor Torturii, Asociația Promo-LEX reiterează importanța asigurării accesului liber pentru instituțiile naționale și internaționale de monitorizare în locurile private de libertate din stânga Nistrului ca factor determinant pentru

asigurarea respectării drepturilor omului pe întreg teritoriul țării.

Mai multe detalii despre situația actuală a drepturilor omului în regiunea transnistreană:

- [Raport: Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova în anul 2022.](#)

- [Vedeți și Raportul SPACE](#) referitor la statistica anuală cu privire la populația penitenciară.

Amalgamarea voluntară a Unităților Administrativ-Teritoriale: avantaje, provocări și soluții pentru o dezvoltare durabilă a comunităților locale

Amalgamarea voluntară și impactul acesteia asupra capacității administrative, fiscale și economice a UTA de nivelul întâi, dar și asupra calității serviciilor publice prestate cetățenilor au fost discutate în cadrul unei mese rotunde organizată de Coaliția pentru Descentralizare, din care fac parte 6 organizații neguvernamentale: Asociația Promo-LEX, CALM, IDIS „Viitorul”, ADEPT, Expert-Grup și IPRE. La eveniment au participat reprezentanți ai Guvernului, Parlamentului, mai mulți primari și experți în domeniu.

Participanții au menționat că reforma administrației publice locale (APL) este unul din elementele cheie ale Strategiei de reformă a administrației publice pentru anii 2023-2030 aprobată, de Guvern, în martie 2023. Aceasta are ca obiectiv reducerea fragmentării teritoriale, implementarea unor politici eficiente de dezvoltare economică și socială locală, prin consolidarea capacităților instituționale și financiare ale APL. La prima etapă, acest obiectiv urmează să fie atins prin două mecanisme complementare – amalgamarea teritorială voluntară și cooperarea inter-comunală sau descentralizată.

Expertul IDIS „Viitorul”, Veaceslav Ioniță, a prezentat în cadrul evenimentului, Studiul socio-economic privind procesul de amalgamare și percepția decidenților locali privind reforma

APL. Prin acest studiu, Coaliția pentru Descentralizare a încercat să estimeze impactul social și economic al procesului de amalgamare voluntară, prezentând autorităților centrale, dar și opiniei publice un șir de aspecte care ar putea susține sau, din contra, împiedica realizarea acestei reforme. Printre principalele constatări ale studiului sunt că amalgamarea va duce la creșterea de 2,5-3 ori a mărimii medii a unei primării, va permite scăderea poverii administrative la nivel local cu 30%, iar în cazul localităților mici – cu peste 300%, va îmbunătăți considerabil echitatea de repartizare a investițiilor între primării, administrarea proprietăților publice la nivel local, administrarea și colectarea taxelor locale, dar nu va rezolva discrepanțele existente privind potențialul economic local și nici problema dependenței bugetelor locale de transferurile de la bugetul de stat.

Președinta Congresului Autorităților Publice Locale (CALM), Tatiana Badan, primară de Selemet, Cimișlia, a afirmat că Republica Moldova are nevoie de această reforma complexă și democratică a administrației publice, inclusiv locale, care să aducă beneficii cetățenilor, întâi de toate. Ea a precizat că amalgamarea este văzută diferit de primari și că în rândul multora dintre ei persistă îngrijorări, oarecum firești, dar care pot fi depășite prin îmbunătățirea cadrului legal. „Acesta trebuie să ofere mai multă claritate și previzibilitate așa încât să poată fi implementat fără dificultăți, iar Parlamentul și Guvernul să-și asume în continuare procesul de descentralizare și consolidare a autonomiei locale”, a spus Badan.

„Este o reformă foarte complicată, dar indispensabilă, pentru că actuala organizare administrativ teritorială este una deficitară și generează subdezvoltare, risipă de resurse, dar și inechitate între cetățeni în raport cu accesul la diferite bunuri și servicii publice”, a menționat deputata Larisa Voloh, președinta comisiei administrație publică și dezvoltare regională. Ea a mai precizat că procesele de amalgamare

voluntară vor începe efectiv în 2024 și vor derula până în 2026, urmând ca ulterior, în 2027, să se treacă la amalgamare normativă. Respectiv, alegerile locale din toamna acestui an vor avea loc în actualul format de organizare administrativ-teritorială.

Procesul de amalgamare va fi sprijinit de Executiv, inclusiv prin stimulente financiare, fiind creat deja un fond de amalgamare de 250 de milioane de lei, a menționat consiliera prim-ministrului Diana Chiriac. „Realizările vor fi mari. Vor crește capacitățile administrative și calitatea serviciilor publice prestate, inclusiv prin majorarea numărului de funcționari, competenți și profesioniști, capabili să scrie mai multe proiecte, să obțină fonduri europene și să dezvolte diferite servicii”, a menționat Diana Chiriac.

Co-directorul executiv al IPRE, Adrian Ermurachi, și-a exprimat speranța că sugestiile și recomandările formulate în cadrul evenimentului vor fi luate în calcul la definitivarea cadrului normativ privind amalgamarea teritorială. „Vreau să subliniez caracterul ireversibil al acestei reforme și să constat că nu avem acest lux să greșim, iar Guvernul și Parlamentul poartă și răspundere pentru această reformă. De aceea, recomandarea este ca această reformă să fie calculată, gândită bine și înțeleasă până la capăt cu toate scenariile prevăzute, inclusiv să nu uităm de lecțiile din trecut și să vedem cum anticipăm eventualele riscuri în așa fel încât reforma să fie dusă până la capăt și să nu ne pomenim într-o contrareformă.”

În cadrul discuțiilor, Directorul de Program Expert-Grup, Vitalie Rapcea, a menționat despre necesitatea popularizării acestei reforme. „Să popularizăm mai adecvat acest instrument, să încurajăm, nu atât primarii, cât cetățenii să fie intenționați să aplice acest instrument. Să repartizăm stimulentele financiare la un număr mai mic de primării, dar care ar produce un impact mai mare. Argumentul că vor fi economii nu neapărat rezistă. Scopul nu este majorarea

salariilor funcționarilor, ci a calității serviciilor prestate cetățeanului”, a subliniat expertul.

În încheierea evenimentului Nicolae Panfil, Directorul de Program Promo-LEX, a menționat faptul că, membrii Coaliției pentru Descentralizare vor continua să sprijine eforturile de reformă, mai ales pe partea de comunicare și informare a cetățenilor, atrăgând totodată atenția asupra oportunității de a comunica despre acest proces în contextul apropiatelor alegerilor locale generale din toamnă. „Avem o campanie electorală în față și trebuie de pe acum să ne gândim cum acest subiect al amalgamării va apărea în campania electorală, în culori pozitive sau, mai curând, negative. Comunicarea este foarte importantă și încurajez ca acest subiect să fie pe agenda dezbaterilor în localități, iar consilierii și primarii să-l promoveze, nu neapărat să se angajeze în promisiunea acestor reforme, dar să existe o comunicare la această etapă, așa încât în 2024 să avem o masă critică în societate informată despre aceste procese care urmează să demareze în forță pentru că vor fi doar 2-3 ani la mijloc până se va trece la amalgamare normativă”.

Evenimentul a fost organizat de Coaliția pentru Descentralizare. Activitatea a fost desfășurată de către Asociația Promo-LEX în cadrul Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate”, finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Opiniile exprimate în cadrul evenimentului nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova în 2022: între dependența tot mai mare de alocațiile bugetare și sporirea cheltuielilor neraportate

Dependența tot mai accentuată a partidelor de alocațiile din bugetul de stat, creșterea semnificativă a ponderii cheltuielilor neraportate, înăsprirea legislației privind finanțarea partidelor politice și fortificarea lentă a capacităților CEC de monitorizare și control sunt printre cele mai relevante constatări ale Asociația Promo-LEX în urma monitorizării civice a finanțelor partidelor politice pentru

anul 2022. Acestea au fost discutate în [cadrul evenimentului de prezentare](#) a Raportului: „[Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova. Retrospectiva anului 2022](#)”.

Dependența aproape totală de alocațiile de la bugetul de stat

Ponderea alocațiilor de la bugetul de stat, în creștere constantă în ultimii 3 ani, a atins în 2022 o cota alarmantă de 82% din totalul veniturilor raportate de partidele politice (în 2021 – 70%, iar în 2020 – 62%). Cele mai multe surse de la bugetul de stat au fost alocate PAS (41%), PSRM (22%) și PDM (11%). În cazul a 40% dintre partidele beneficiare, acestea au constituit unica sursă de venit.

Această creștere continuă și constantă a dependenței financiare a partidelor de alocațiile din bugetul de stat este o tendință îngrijorătoare, care denotă că majoritatea formațiunilor politice nu par să depună eforturi suficiente și organizate pentru atragerea susținerii financiare din partea cetățenilor, constată Mariana Focșa, analista finanțelor partidelor politice.

„În lipsa unor astfel de eforturi, constatăm că partidele contribuie puțin la dezvoltarea culturii politice a cetățenilor, la sporirea informării despre activitățile și agenda politică a partidului, precum și a loialității față de partid. Totodată, această lipsă de responsabilizare și de implicare financiară a membrilor de partid și a cetățenilor/susținătorilor acestuia crește riscul ca unele partide să devină inactive în cazul privării de alocațiile de la bugetul de stat”, explică analista Promo-LEX.

Ponderea veniturilor obținute din alte surse, decât cele de la buget – doar 18%

Dintre acestea, 6% au reprezentat donațiile financiare, ponderea cărora s-a diminuat semnificativ comparativ cu anii precedenți (25% – în 2021, 28% – în 2020). Și în 2022 a predominat colectarea donațiilor financiare în numerar (11 din

15 partide). În context, amintim că plafonul donațiilor ce pot fi colectate în numerar a fost redus de la trei salarii medii – la un salariu mediu.

„Modul de colectare a donațiilor și cotizațiilor constituie unul dintre indicatorii-cheie ai transparenței finanțării partidelor politice. Prin urmare, partidele politice urmează să depună eforturi considerabile pentru a dezvolta și promova colectarea donațiilor și cotizațiilor prin transfer bancar”, explică Mariana Focșa.

Veniturile obținute de partide din activități economice au crescut de la 2% în 2021, la 10% în 2022. Cotizațiile de membru, prevăzute ca obligație pentru membrii de partid în statutul acestora, au constituit doar 2% din venituri. Acestea au fost raportate de 14 partide politice, dintre care doar în cazul a 7 partide, cotizațiile au fost achitate, inclusiv de liderii de partid. În cazul celorlalte, nici măcar liderii de partid nu au achitat cotizațiile de membru.

În total, în 2022, au fost raportate venituri în valoare de 47 mil. de lei, acumulate de 35 de partide politice. Cele mai multe venituri au fost raportate de PAS – 16,7 mil. lei, ceea ce a constituit însă doar 28% din plafonul legal stabilit (59,3 mil. de lei, în 2022). Urmează PSRM cu venituri raportate de 8,5 mil. lei (14% din plafon) și PCRM – 6,5 mil. lei (11% din plafon).

Aproape o treime din cheltuielile efectuate de partide nu au fost raportate

În anul 2022, 34 de partide au raportat cheltuieli totale în valoare de 36,7 mil. de lei. Dintre acestea, 89% au fost efectuate din alocațiile primite de la bugetul de stat. Principalele destinații ale cheltuitelor raportate au fost: programe pentru tineri și femei (30%), personal (23%) și întreținerea și/sau locațiunea sediilor (18%).

În urma monitorizării civice a activităților partidelor

politice, Asociația Promo-LEX a estimat un quantum total al cheltuielilor neraportate de 17 partide de cel puțin 16,9 mil. de lei, ceea ce constituie 48% din totalul cheltuielilor raportate. Pentru comparație, în anul 2021 acestea au constituit doar 8% din totalul cheltuielilor raportate, iar în 2020 – 16%.

Cele mai multe cheltuieli neraportate au fost estimate pentru PPȘ (71%), PSRM (22%), PPPDA (3%) și PPVP (1%). Din cheltuielile estimate drept neraportate, cele mai multe au fost pentru deplasări în țară și în străinătate (31%), întreținerea și/sau locațiunea sediilor (28%), presă și materiale promoționale (23%), personal (11%) și organizarea evenimentelor publice (8%).

Modificări importante ale cadrului legal, cu efecte încă așteptate

Pe parcursul anului 2022, au fost adoptate un șir de modificări ale cadrului legal relevant, care, în opinia Promo-LEX, urmează să îmbunătățească procesul de finanțare a partidelor politice. Marea majoritate au intrat în vigoare în ianuarie 2023. Principalele schimbări se referă la:

- limitarea activității partidului politic în cazul nedepunerii de către acesta a raportului privind gestiunea financiară;
- lipsirea partidelor politice de alocații de la bugetul de stat pentru o perioadă de la 2 luni până la un an în cazul comiterii repetate, pe parcursul unui an calendaristic, a încălcării prevederilor privind gestiunea financiară;
- obligarea partidelor de a ține registre ale membrilor, care urmează a fi actualizate semestrial și anual;
- radierea partidului politic în cazul neprezentării rapoartelor anuale privind gestiunea financiară timp de 2 ani consecutivi;
- micșorarea plafonului donațiilor care pot fi efectuate

în numerar (de la 3 până la un salariu mediu pe economie);

- majorarea plafonului stabilit pentru donațiile colectate de la cetățenii Republicii Moldova cu venituri obținute în afara țării (de la 3 până la 6 salarii medii lunare pe economie).

Promo-LEX salută modificările aduse cadrului legal și consideră că aplicarea fermă a sancțiunilor în procesul de supraveghere și control al finanțelor partidelor politice va contribui la responsabilizarea acestora. CEC urmează să depună eforturi consolidate pentru dezvoltarea și detalierea prevederilor legale noi, astfel încât să asigure aplicarea corectă, proporțională și în timp util a sancțiunilor.

Fortificarea lentă a capacităților CEC privind monitorizarea și controlul finanțării partidelor

În 2022, în componența CEC, a fost constituită Direcția supraveghere și control privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, căreia i-au fost atribuite 8 unități de personal, dintre care doar 5 au fost suplinite.

În baza rapoartelor financiare depuse pentru anul 2022, CEC a adoptat două hotărâri, potrivit cărora organul electoral a dispus aplicarea a 117 atenționări (comparativ cu 88 – în 2021) pentru încălcările admise în procesul de finanțare și a inițiat 12 procese contravenționale (comparativ cu 40 – în 2021) în privința partidelor politice care au admis încălcări în procesul de raportare financiară.

Până în prezent, CEC nu a reușit să dezvolte un mecanism de evidență și publicare a statisticii privind rezultatele și impactul proceselor contravenționale inițiate în baza rapoartelor privind gestiunea financiară.

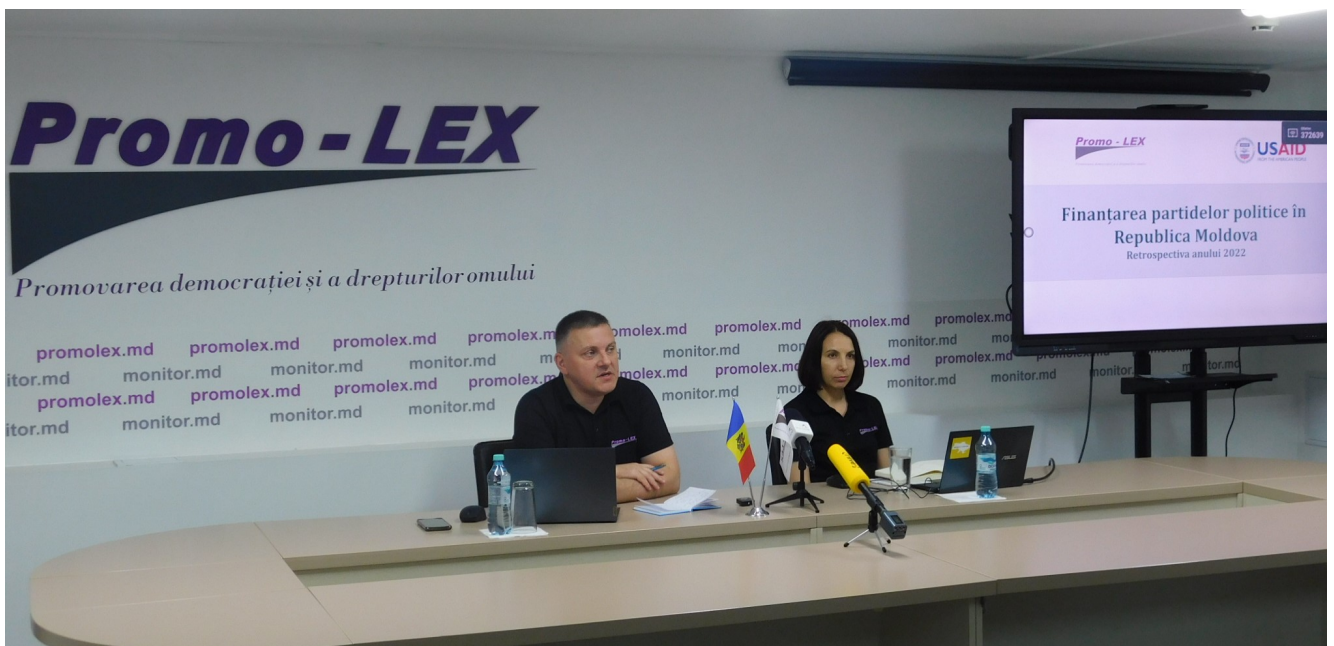
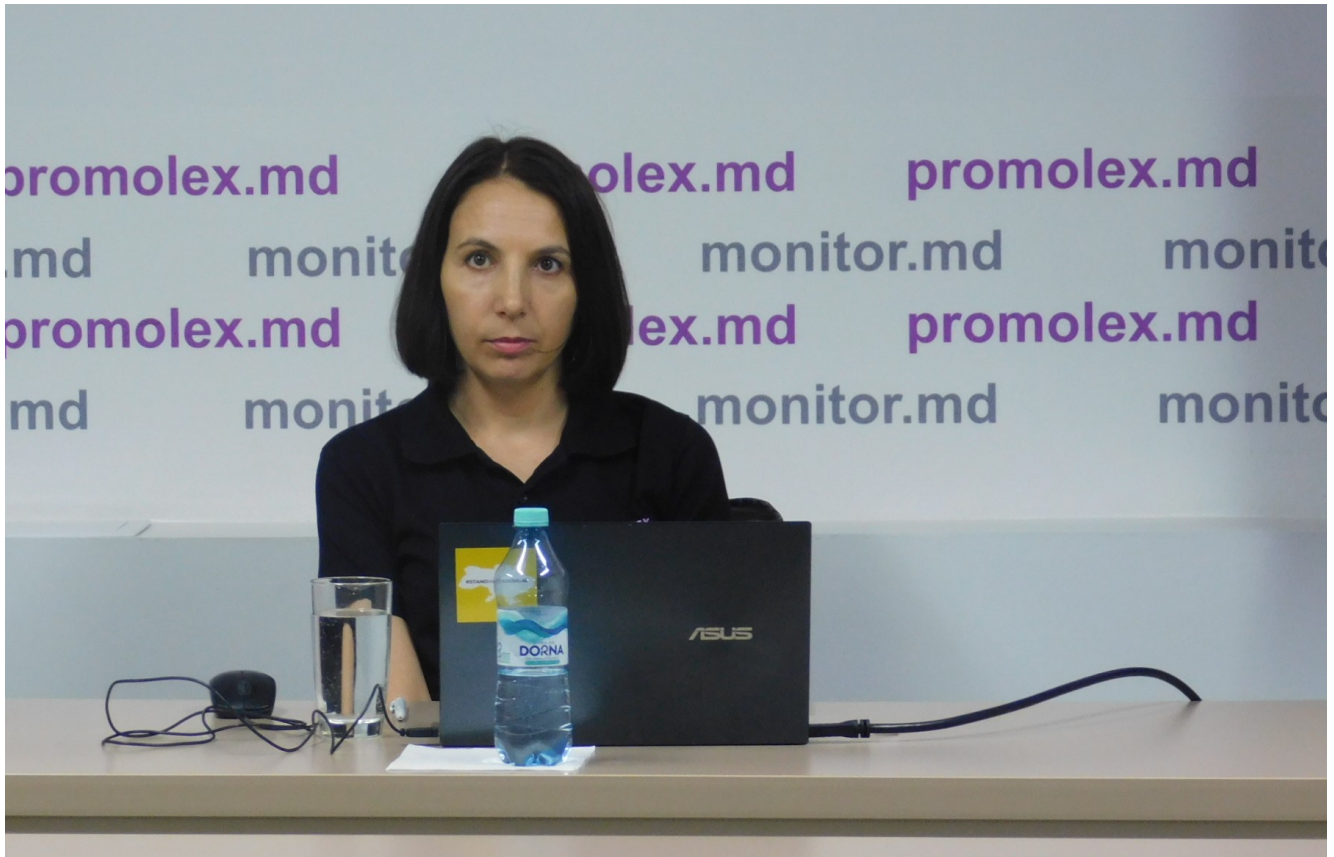
Începând cu anul 2023, partidele politice urmează să prezinte rapoartele financiare doar în format electronic, prin SSI „Control Financiar” – modul care, în pofida mai multor

recomandări formulate inclusiv de Promo-LEX, are în continuare un șir de deficiențe/limitări de funcționare. În scopul asigurării transparenței și eficienței procesului de raportare a gestiunii financiare, CEC urmează să sporească eforturile de dezvoltare a modului SSI „Control Financiar”.

Raportul integral „Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova. Retrospectiva anului 2022” poate fi accesat [aici](#).

În perioada 26 iulie 2016 – 31 martie 2025, Asociația Promo-LEX implementează programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate”, finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). În cadrul acestui proiect, Asociația și-a propus monitorizarea finanțării partidelor politice, în speță, prin prisma observării și estimării costurilor activităților desfășurate de acestea, precum și a raportării finanțelor partidelor către organul mandatat – CEC.

#101. Parlamentul lucrează pentru tine?! Monitorizarea civică a ședințelor plenare din 22 – 23 iunie 2023

#101. Parlamentul lucrează pentru tine?!

Parlamentul și-a schimbat din nou programul de activitate, în special cel de desfășurare a ședințelor plenare. Subliniem că e o revenire la practica anterioară – cea prevăzută în Regulament – doar că nu este clar motivul și dacă această revenire e ocazională sau de durată.

Ședințele plenare din 22-23 iunie 2023

Promo-LEX remarcă faptul că Parlamentul **și-a schimbat din nou programul de activitate**, în special cel de desfășurare a ședințelor plenare. A două săptămână consecutiv Legislativul desfășoară ședințele plenare **săptămânal**, deși anterior acestea aveau loc **o dată la două săptămâni**. Subliniem că e o revenire la practica anterioară – cea prevăzută în Regulamentul Parlamentului – doar că **nu este clar motivul și dacă această revenire e ocazională sau de durată**.

Ordinea de zi a ședințelor plenare din 22 – 23 iunie a fost modificată în proporție de 162,5 %. Promo-LEX subliniază că **un rulaj atât de mare a proiectelor introduse și excluse de pe ordinea de zi afectează atât transparența decizională, cât și posibilitatea deputaților de a studia din timp proiectele examinate și votate**.

De cealaltă parte, Promo-LEX **apreciază în mod pozitiv** că în ședința din 23 iunie deputații au aprobat ordinea de zi pentru ședințele din 30 iunie – 7 iulie 2023, astfel respectând prevederea Regulamentului Parlamentului potrivit căreia „ordinea de zi este supusă spre aprobare Parlamentului în ultima zi din săptămâna de lucru ce precedă perioada pentru

care a fost întocmită”. Considerăm că în acest mod este asigurată o mai mare previzibilitate a proiectelor ce urmează a fi examinate și dezbătute, dar și o mai bună planificare a procesului legislativ.

41% din toate proiectele examinate au fost votate cu încălcarea transparenței decizionale. În cazul a 12 proiecte nu au fost solicitate/acordate/publicate actele aferente, inclusiv avizele comisiilor permanente (7); avizul Guvernului (1) și avizul Direcției General Juridice (5). Iar 5 proiecte de legi au fost examinate și votate în prima lectură în mai puțin de 10 zile lucrătoare de la înregistrare. Astfel, nu a fost respectat termenul minim prevăzut pentru prezentarea recomandărilor părților interesate.

Promo-LEX observă, în mod repetat, că transparența decizională este grav afectată prin faptul că unele rapoarte ale comisiilor permanente sunt publicate în ziua ședinței, fie în timpul examinării proiectelor sau după votarea lor. **Dacă luăm în calcul că, la ședințele din 22-23 iunie, 4 rapoarte ale comisiilor permanente fost publicate în ziua ședinței, atunci constatăm că transparența decizională a fost afectată în proporție de 48%.**

Remarcăm că la ședința din 22 iunie **mai mult de jumătate (52%) din proiectele examinate** au fost votate prin ridicare de mână, votul electronic nu a funcționat din cauza unor deficiențe tehnice.

Urmare a declarării neconstituționalității Partidului Politic Șor, pe 19 iunie, Președintele Parlamentului a constatat încetarea de drept a fracțiunii PPȘ, în ședința plenară din 22 iunie. În mod subsecvent, Legislativul a exclus reprezentanții fracțiunii PPȘ din Biroul Permanent și din componența delegațiilor Parlamentului la organizațiile parlamentare internaționale și organizațiile parlamentare bilaterale, iar în Hotărârile privind componența comisiilor permanente și alegerea membrilor supleanți și în cea privind grupurile

parlamentare de prietenie a înlocuit sintagma „Frațiunea parlamentară Partidul Șor”- cu „deputat (ă) independent(ă).

Parlamentul și-a exercitat și în această săptămână **funcția de control parlamentar prin audierea în plen a 2 rapoarte ale autorităților publice**: Raportul general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2022, prezentat de Consiliul pentru egalitate și Raportul Guvernului Republicii Moldova privind implementarea recomandărilor expuse în Raportul Comisiei de anchetă privind modul de exploatare a substanțelor minerale utile și determinarea impactului asupra mediului.

În acest context reiterăm că [audierea rapoartelor unor autorități rămân în continuare restante.](#)

Cele două ședințe plenare au durat cumulativ circa 14 ore 15 min, cu 3 pauze de 4 ore 23 min. La începutul ședinței din 22 iunie și-au înregistrat prezența 81 deputați; iar în cea din 23 iunie – 89 deputați.

Deputații independenți D. Ulanov; M. Tauber, P. Jordan, V. Fotescu, R. Apostolova și deputații neafiliați I. Lozovan, A. Nesterovschi, A. Suhodolski au absentat în mod tradițional de la ședințele plenare.

Amintim că, în perioada anilor 2021–2025, activitatea Parlamentului Republicii Moldova este supusă unei monitorizări exhaustive în cadrul Programului Promo-LEX "Democrație, Transparență și Responsabilitate". Scopul monitorizării este de a spori transparența instituției, de a contribui la îmbunătățirea procedurilor legislative și de a consolida interacțiunea dintre deputați și cetățeni.

Edificarea statului de drept – preocupare a instanțelor naționale de judecată

Edificarea statului de drept –
preocupare a instanțelor
naționale de judecată

Maria Frunze

Membră a Consiliului Superior al Magistraturii

www.promolex.md

În Statul de Drept, Justiția nu judecă cu o măsură pentru unii și cu o măsură pentru alții – Statul de drept nu trebuie să lase ca adevărul să fie închis, iar minciuna să circule liberă[1]

Prezentul Interviu a fost realizat, cu precădere, pentru a reliefa aportul instanțelor naționale în orânduirea relațiilor sociale, provocările pe care le întâmpină sistemul judecătoresc în procesul de înfăptuire al justiției, remediile curente și în curs de realizare care vin în aprovizionarea puterii judecătorești cu instrumentarul apt de a-i crește performanța.

1. Rolul judecătorului în edificarea statului de drept

Înfăptuirea justiției se identifică a fi cea mai nobilă și cea

mai îndreptătoare sarcină în contextul regularizării relațiilor sociale, restabilirii echității, dezvăunării persoanei, contracarării și prevenirii conduitelor deviate. Într-o expresie metaforică, înfăptuirea justiției s-ar asocia cu o intervenție medicală, operată pentru a vindeca erori umane sau pentru a elimina practici care afectează decursul firesc al unei comunități.

Realizarea unui act de justiție, sub dezideratele imparțialității, independenței, obiectivității, responsabilității și moralității, se prezintă ca unicul postulat al statului de drept. Membrii comunității investesc încredere și speranță în profesionalismul judecătorilor când apelează la serviciile justiției, solicitându-le repunerea în drepturi și dănuirea proeminenței dreptului. Admițându-se, în același context, faptul: o justiție diformă surpă o comunitate, îi compromite progresul social și economic, îi condamnă șansa de a-și exercita drepturile și de a-și purta obligațiunile care creează infrastructura unei societăți.

Din aceste considerente, sistemul de justiție urmează a fi asistat și dotat cu suficientele resurse care nu i-ar târăgăna sau amortiza evoluția în înfăptuirea unei justiții de partea adevărului. Puterea judecătorească, alăturat celei legislative și executive, ține a fi înnobilită cu profesioniști și asistenți trecuți prin filtrul meritocrației, ține a fi remunerată sub proporționalitatea eforturilor depuse și îngrijită prin reglementări care ar feri-o de imixțiuni și interferențe care compromit sau distorsionează actul de justiție.

Având în vedere valențele pe care le poartă un judecător în contextul edificării statului de drept – **garantarea respectării drepturilor și a libertăților umane prin justa judecare, educarea membrilor societății în spiritul corectitudinii și al angajamentului social** – autoritățile, dar și societatea, în largul său, trebuie să se cultive în măsură a recunoaște și-a conștientiza natura dialogului dintre

instanță și beneficiar al serviciului.

Nu poate fi izolat faptul că un judecător incubă, în sine, mai mult decât o expertiză/analiză juridică a unor fapte deduse judecății, acesta este provocat să se auto-depășească, să cumuleze cunoștințe înalte, operante în științe ale medicinei, ale inteligenței artificiale, ale economiei, ale psihologiei pentru a se apropia de fondul cauzei și-a emite o hotărâre care îmbracă exact o retrospectivă faptică și îi prescrie o soluție umană, care conciliază și conformează părțile. Aspect care invită la tratarea independenței și asigurării sale materiale pe măsura exigențelor care i se impun.

Competența și expertiza instanțelor naționale se demonstrează și prin specializarea instanțelor care a fost una dintre măsurile administrate care a potențat calitatea actului de justiție, fiind confirmat faptul că după introducerea acestuia, verdictele instanțelor și-au consolidat forța de constatare a faptelor și de motivare a soluțiilor adoptate.

Se ține a se accentua totuși: deși cerințele și expectațiile în referința unui judecător se poziționează sus, deși volumul de muncă depășește capacitățile ordinare de gestionare, fiind posibilă aflarea în procedură a 700-900 de dosare, aranjamentele logistice și organizatorice ale sistemului de justiție sunt departe de a întreține vitalitatea mecanismului, apropiindu-se de starea nașterii unor dificultăți artificiale, care supraîncarcă activitatea și o dezechilibrează de pe axa centralei activității. Mai mult, numărul judecătorilor nu a crescut din anul 2000, în pofida faptului că volumul de muncă al instanțelor crește, anual, cu 10%.

2. Sprijin în desăvârșirea actului de justiție

Instanțele naționale sunt axate pe o examinare multi-aspectuală a circumstanțelor cauzei deduse judecății, valorificând orice sursă de expertizare pentru a pronunța hotărâri care se pot bucura de puterea, efectivă, simțitoare

social, a lucrului judecat. În prezent, instanțele naționale fac uz de opiniile Avocatului Poporului, Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului, Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală pentru a-și fonda hotărârile obiectiv, echidistant, cu reducerea posibilității admiterii unor eroziuni de percepere. Mai mult, instanțele naționale consultă materialele societății civile pentru a-și crea o imagine lărgită asupra unor fenomene sociale, cântărind și supra-analizând până a emite o hotărâre care ar echilibra conduitele sociale și le-ar oferi o nouă perspectivă de dezvoltare. Se ține a se preciza: curent sunt conceptualizate reglementări procedurale care ar permite atragerea organizațiilor internaționale pentru a depune concluzii în procesele de judecată.

Se ține a se preciza: sprijinul oferit de societatea civilă, dar și de Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului facilitează procesul de contracarare a fenomenului torturii, existent, cu regret, în Republica Moldova. Rapoartele și constatările organismelor asistatoare instanței, contribuie la probarea unor realități alarmatoare. Deși se consideră că vasta jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului a oferit destule lecții de învățătură exponenților puterii, se atestă, și în prezent, admiteri de abuzuri, de inacțiuni în vederea stopării agresiunilor care nasc rele tratamente. Împotriva cursului instruirilor organizate, cu ritmicitate înaltă, care reflectă importanța prohibiției practicilor subversive abordării bazate pe drepturile omului, asist în procese de judecată care reflectă o lipsă de competență și de atitudine împotriva relelor tratamente, creându-se impresia că anumiți funcționari publici posedă atribuții declarative, nu și efectiv-operaționale.

3. Forța precedentului judiciar în practica instanțelor naționale

Precedentul judiciar nu este reglementat drept principiu legal, ci este utilizat în postură de principiu

jurisprudențial în Republica Moldova.

Pentru prima dată, puterea precedentului judiciar a fost asimilată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, fiind, ulterior, preluată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Esența acestui instrument, de asigurare a egalității în fața legii și-a menținerii unei practici uniforme, a rezidat în aplicarea egală a legii, garantarea caracterului general al legii, conservarea securității juridice, întreținerea previzibilității practicilor, astfel încât, justițiabilii să-și poată cântări șansa de izbândă, având la îndemână experiența examinării unor spețe similare sau comparabile.

Ținem a evidenția: precedentul judiciar nu conduce la rigiditate, nu constrânge posibilitatea evaluării obiective, nu compromite independența judecătorilor. Mai mult, este un principiu care poate fi relativizat odată ce apar relații sociale neprelucrate de autorități, schimbarea de paradigmă făcând parte din evoluția standardelor de justă judecare și de restabilire a echității sociale.

Subliniem că existența unei practici judiciare uniforme, pe lângă beneficiile enumerate mai sus, are capacitatea de a reduce volumul de muncă al instanțelor. Beneficiarii serviciului de justiție pot prognoza șansele de reușită și pot evalua oportunitatea accesării acestuia, având în vedere existența unei practici judiciare coerente și previzibile.

În Republica Moldova asigurarea uniformității practicii judiciare îi revine Curții Supreme de Justiție sau Curții de Apel, în cazul în care se poziționează ca ultim grad de jurisdicție, fapt care invită la o capacitate profesională suplimentară a acestora și la conjugarea eforturilor pentru sporirea calității hotărârilor pe care le emit, dat fiind efectul de ghidare pe care îl poartă pentru instanțele inferioare.

În pofida faptului că precedentul judiciar în Republica

Moldova nu se recunoaște drept izvor de drept, ghidările, recomandările Curții Supreme de Justiție sunt asimilate și integrate în practica judiciară cu un înalt grad de solemnitate și de consfințire.

4. Vulnerabilitățile sistemului judecătoresc din Republica Moldova

Fiind aleasă de curând membru al Consiliului Superior al Magistraturii, fiind conștientă de consecințele stării nelucrative a organului în perioada precedentă, sesizând problematicile de confruntare ale sistemului judecătoresc din Republica Moldova, țin a enumera câteva focare care dezlănțuie alte problematici cu aversiune asupra calității actului de justiție:

- Volum sporit de muncă, fapt raportat la personalul instituțiilor. Cu titlu de exemple se arată: în Judecătoria Ocnița activează un singur judecător; activitatea Judecătoriei Chișinău, sediu Centru, este afectată de lipsa a treizeci și trei de grefieri și a douăzeci și șapte de asistenți judiciari; unui judecător, per zi, îi pot fi repartizate peste 100 de cereri de chemare în judecată, cereri cărora li se prescriu termene fixe, constrânse pentru examinare, cereri care invită la o abordare individualizată care consumă eforturi analitice considerabile.
- Existența unei multitudini de termene de procedură, majoritatea fiind de durată scurtă, fapt raportat la volumul de muncă repartizat unui judecător, aflat în incapacitate de a gestiona în măsură a respecta exigențele procesuale, dată fiind contrapunerea unor activități. Se arată că în 90% dintre cazuri de aplicare a sancțiunilor disciplinare asupra judecătorilor, temei pentru pedepsirea acestora îl constituie desconsiderarea termenelor procedurale, care, în dese cazuri se îmbracă într-o consumație a abaterii justificabilă pe plan obiectiv.

- Lipsa personalului în cadrul instanțelor de judecată. Se atestă deficiențe în rândul: judecătorilor, asistenților judiciari, grefierilor, angajaților Direcțiilor evidență și documentare procesuală, arhivarilor. Problematika este condiționată și de retribuirea inechitabilă. Se arată că un asistent judiciar este remunerat, brut, cu 7000 lei; un angajat al Direcției evidență și documentare procesuală este remunerat, brut, cu 5000 lei; un judecător, la început de carieră, este remunerat, brut, cu 17 000 lei, faptul urmează a fi comparat cu starea lucrurilor în țările vecine, în Ucraina, un judecător începător are un salariu cuprins între 3600 – 4000 \$, iar în România, un judecător începător are un salariu egal cu 3600 \$. Se ține a se evidenția cu relevanță – deși Curtea Constituțională s-a expus în referința salarizării inechitabile a judecătorilor, punctând: valoarea de referință de salarizare a judecătorilor urmează a fi ajustată la rata inflației, puterea legislativă, la adoptarea Legii bugetului de stat pentru anul 2023, a desconsiderat jurisprudența constituțională, executând-o în parte. De asemenea, Curtea Constituțională a statuat: statul are obligația de a stabili remunerația judecătorului astfel încât aceasta să compenseze efortul și responsabilitatea sa, să fie pe măsura statutului și funcțiilor pe care le exercită. Evident este faptul că incompatibilitățile și interdicțiile stabilite pentru judecători, precum și responsabilitățile și riscurile profesiei, impun stabilirea unui quantum al remunerației judecătorului corespunzător statutului acestora.

5. Remedii pentru depășirea situației curente a sistemului judecătoresc

Consiliul Superior al Magistraturii a purces la schimbarea stărilor de fapt ocupându-se de:

- Transferul temporar a unor judecători la Curtea Supremă

de Justiție pentru reactivarea activității acesteia, urmare a depunerii cererilor de demisie a magiștrilor instanței;

- Inițierea concursurilor pentru numirea în funcție a judecătorilor la Curtea Supremă de Justiție;
- Anunțarea concursurilor pentru ocuparea funcției de judecător la prima instanță – 30 de funcții vacante.

De asemenea, la nivel de reglementare se conceptualizează soluții pentru depășirea vulnerabilităților:

- Introducerea căilor prealabile obligatorii pentru soluționarea, extrajudiciară, a anumitor categorii de litigii;
- Investirea cu formulă executorie a anumitor acte (facturi fiscale, plata serviciilor comunale și nu numai) pentru facilitarea, rapidizarea procesului de punere în executare a acestora;

Contravenționalizarea unui set de raporturi conflictualiste cu legea, curent reținute a fi infracțiuni. Plasarea acestora sub vizorul sancționatoriu al agenților constatatori, instanțelor de judecată revenindu-le, în mod excepțional și selectiv, sancționarea celor mai severe forme de consumație a acestora.

[1] Viorel Muha

Concluziile Promo-LEX asupra

gradului de realizare a activităților strategice ale CEC și CICDE pentru anul 2022

Asociația Promo-LEX a lansat azi, 23 iunie, [Raportul „Implementarea planurilor strategice ale CEC și CICDE. Retrospectiva anului 2022”](#) în care evaluează gradul de executare a sarcinilor și impactul activităților incluse în planurile strategice ale celor două instituții electorale.

Evaluarea **cantitativă** atestă un **progres moderat** al CEC și **unul mai accentuat** al CICDE în implementarea în anul 2022 a planurilor strategice. Evaluarea **calitativă** a fost dificilă, și de această dată, pentru că cele două instituții, contrar recomandărilor din perioadele precedente de monitorizare, și-au setat indicatori de performanță care permit măsurarea schimbărilor cantitative, mai curând, decât a impactului și rezultatelor calitative.

Cantitativ, cele 21 de activități strategice planificate pentru 2022, au însumat 51 de sarcini. Dintre acestea CEC a reușit să realizeze doar 27% (14), parțial au fost executate 33% (17), iar 39% (20) din sarcini au rămas nerealizate.

Către sfârșitul anului 2022 **CEC** a reușit să realizeze integral doar **3 din cele 21 de activități strategice planificate** și anume: extinderea parteneriatelor cu societatea civilă; participarea activă în cadrul asociațiilor electorale regionale și internaționale și fortificarea Serviciului audit intern. Din punct de vedere **calitativ**, în opinia evaluatorului aceste activități au produs un impact major asupra prestației aparatului CEC, proceselor de lucru în cadrul instituției, realizării agendei și vizibilității publice a instituției.

Printre principalele **realizări** menționăm: modificarea Codului electoral și a legislației conexe; permanentizarea consiliilor electorale de circumscripție de nivelul al doilea; desfășurarea misiunilor de audit intern și extern; elaborarea Conceptului și Planului de acțiuni pentru elaborarea și pilotarea sistemului informațional de vot prin internet, sporirea calității rapoartelor financiare depuse la organul de supraveghere și control (indirect); menținerea unui dialog constant cu organizațiile societății civile și jurnaliștii; comunicarea cu alte instituții naționale și internaționale și evaluarea funcționalității componentelor sistemului de control intern managerial în cadrul CEC.

Iar la capitolul **restanțe** evidențiem: lipsa progresului privind publicarea în format deschis (cu posibila reutilizare) a datelor legate de finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale; lipsa soft-ului privind profilul electoral al alegătorului și a depozitului de date statistice; lipsa unui progres privind mărirea ponderii secțiilor de votare accesibile; lipsa parteneriatelor și a activităților comune cu Consiliul Audiovizualului și Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității; lipsa unor indicatori măsurabili atât cantitativ,

cât și calitativ.

Referitor la **CICDE**, evaluarea cantitativă arată că dintre cele 40 de sarcini aferente a 16 activități strategice instituția a reușit să realizeze 75% (30), parțial au fost executate 20% (8), iar 5% (2) din sarcini au rămas nerealizate.

Integral au fost realizate 9 din 16 activități strategice planificate pentru 2022. Acestea au presupus digitalizarea instruirii și educației electorale prin dezvoltarea și implementarea produselor noi elaborate pe diverse platforme online; oferirea serviciilor de instruire continuă și educație civică diferitor categorii de beneficiari; elaborarea și implementarea sistemului de control al serviciilor de instruire și educație civică; sistematizarea resurselor metodologice de instruire și educație civică ale CICDE; realizarea cercetărilor electorale; publicarea revistei; dezvoltarea bazelor teoretice și practice a consultanței electorale; dezvoltarea bibliotecii cercetătorului CICDE și promovarea imaginii CICDE online și offline. Din punct de vedere **calitativ**, în opinia evaluatorului **majoritatea au avut un impact major** asupra instituției, vizibilității publice, beneficiarilor, gradului de percepere de către public a serviciilor oferite.

Printre principalele **realizări** menționăm: elaborarea și aprobarea în cadrul a trei universități a curriculumului „Cultura democratică”; elaborarea curriculumului pentru disciplina opțională „Educația electorală” – clasele a IX-a și a X-a; diversificarea gamei de activități; comunicarea cu alte instituții naționale și internaționale și realizarea activităților în cadrul parteneriatelor stabilite; recrutarea formatorilor vorbitori de limbă rusă; sporirea bazinului beneficiarilor direcți ai activităților de instruire și educație civică și electorală.

La capitolul **restanțe** evidențiem: lipsa progresului privind acreditarea cursurilor de instruire pentru alte categorii de

beneficiari; disponibilitatea produselor elaborate doar în limba română; interesul scăzut al părților interesate față de serviciile prestate de CICDE contra cost; lipsa unei promovări a Ofertei educaționale pe paginile de Facebook, Instagram, și Telegram ale instituției; lipsa unor indicatori măsurabili atât cantitativ, cât și calitativ.

Asociația Promo-LEX recomandă celor două instituții monitorizate setarea, pentru următorul exercițiu de planificare strategică, a unor indicatori de performanță măsurabili atât cantitativ, cât și calitativ, să-și formuleze mai clar sarcinile, să asigure, pentru următorul exercițiu de implementare strategică, o trasabilitate între Planul strategic și Planul de activitate/acțiuni, astfel încât documentele să reflecte aceeași indicatori de performanță pentru aceeași sarcină, să respecte termenele limită de realizare a activităților strategice și să monitorizeze periodic gradul de realizare a acestora și rezultatelor obținute.

Suplimentar, Promo-LEX îndeamnă CEC să înlăture în regim de urgență deficiențele de funcționare ale modulului electronic SSI „Control financiar” de depunere a rapoartelor financiare ale partidelor politice și să modifice formatul anexelor descărcate din modulul „Control financiar”, astfel încât acestea să fie în formate prelucrabile și reutilizabile (ex. CSV sau Excel).

Printre recomandările specifice CICDE evidențiem: acoperirea mai nuanțată a subiectelor sensibile în cadrul instruirilor funcționarilor electorali; promovarea activă a modulelor de instruire, a ofertelor de instruire și a serviciilor de consultanță și asigurarea traducerii produselor și materialelor elaborate în alte limbi, de exemplu limbile rusă și engleză.

Raportul „Implementarea planurilor strategice ale CEC și CICDE. Retrospectiva anului 2022” a fost elaborat în cadrul

Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate”, finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Asociația Promo-LEX monitorizează activitatea CEC și a CICDE începând din 2016 în vederea consolidării responsabilității autorităților față de cetățeni și asigurarea unor alegeri corecte, reprezentative și competitive. Opiniile exprimate în Raportul de monitorizare aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

Asociația Promo-LEX a participat la consultarea publică a proiectului Instrucțiunii CEC cu privire la procedura de vot cu urna mobilă

În cadrul [consultărilor publice](#), Promo-LEX a recomandat CEC să monitorizeze mai atent ponderea alegătorilor care votează la locul aflării, în vederea aprecierii respectării prevederilor legale și a recomandărilor internaționale în domeniu. Experții Asociației au amintit, în context, că utilizarea urmelor mobile nu este recomandată de Codul bunelor practici în materie electorală pe motiv că este însoțită de „un risc mare de fraudă”.

Promo-LEX a propus stabilirea expresă a unei liste limitate și clare de subiecți cu drept de transmitere a cererilor de votare la locul aflării, excluzând în mod obligatoriu: candidații, reprezentanții sau persoanele de încredere ale concurenților, funcționarii electorali etc., implicarea cărora a fost constată în scrutinele anterioare de către observatorii Promo-LEX. Lista ar putea să includă asistenți sociali sau reprezentanți ai unei ale instituții publice care pot contribui la asigurarea corectitudinii, transparenței procedurilor și la minimizarea riscului utilizării mecanismului de votare cu urna mobilă în interesul

concurenților electorali. Totodată, se recomandă includerea unui mecanism de verificare a autenticității și veridicității declarației alegătorului privind împuternicirea altei persoane de a depune în numele său cererea pentru votarea la locul aflării. O astfel de verificare este necesară, or acest instrument ar putea fi utilizat abuziv de anumite părți implicate în procesul electoral.

Mecanismele de depunere „în formă verbală” a cererii de votare la locul aflării ar trebui descrise explicit și exhaustiv, or o asemenea procedură poate duce la creșterea numărului de solicitări în vederea votării la locul aflării, adică într-un mediu care conține mai multe riscuri pentru realizarea unui vot liber și secret. Respectiv, nu este limpede dacă această modalitate de depunere a cererii presupune în mod obligatoriu prezența fizică sau se poate face la telefon sau pe online. Totodată, sunt neclare mecanismele de verificare a temeiniciei motivelor pentru solicitarea votării la locul aflării.

Asociația Promo-LEX a mai recomandat completarea Instrucțiunii cu prevederi care să stabilească expres numărul de buletine de vot care sunt scoase din secția de votare, urmând a fi clarificat dacă acesta corespunde numărului de alegători din lista de votare la locul aflării sau include și buletine de rezervă.

Opinia integrală a Asociației Promo-LEX la proiectul Instrucțiunii CEC cu privire la procedura de vot cu urna mobilă poate fi consultată [aici](#).

Amintim că, urmare a modificării Codului Electoral, Asociația Promo-LEX, în baza expertizei sale în monitorizarea alegerilor, reformelor democratice și în evaluarea cadrului legal, și-a propus să contribuie la îmbunătățirea și alinierea cadrului de reglementare CEC la noile prevederi electorale. Promo-LEX și-a expus anterior opiniile pe mai multe proiecte de Regulamente, inclusiv privind: [particularitățile votării pe parcursul a două zile](#); [statutul și activitatea persoanelor de](#)

încredere și a reprezentantului concurentului electoral; reflectarea alegerilor de către instituțiile mass-media; organizarea și desfășurarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor în perioada electorală; publicitatea politică și electorală.

Consultările publice au fost organizate de Comisia Electorală Centrală în parteneriat cu Asociația Promo-LEX. Activitatea este desfășurată de Promo-LEX în cadrul proiectului „Consolidarea cadrului legislativ electoral și evaluarea implementării acestuia în contextul alegerilor locale generale din 2023”, finanțat de Uniunea Europeană, precum și a Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate”, susținut financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Bugetarea participativă în școli – un instrument eficient de implicare civică și democratică a elevilor în viața comunității școlare, pilotat în premieră în Republica Moldova

Peste 2.000 de elevi implicați, zeci de profesori și manageri școlari instruiți și 8 proiecte inovatoare de infrastructură care, până în toamnă, vor deveni realitate în cinci licee din Nordul și Sudul țării – sunt printre rezultatele vizibile ale Programului „Bugetarea Participativă în Școli”, pilotat în anul școlar 2022-2023, de către Asociația Promo-LEX, în parteneriat cu Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral și Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

Managerii, profesorii și elevii din cele cinci licee, care s-au aventurat în acest exercițiu inedit pentru Republica Moldova, și-au împărtășit experiențele, azi, în cadrul evenimentului de totalizare și evaluare a primei runde de pilotare a Programului.

Aceștia au vorbit despre cât de utilă și importantă a fost fiecare dintre activitățile în care au fost implicați, dar au

recunoscut și dificultățile pe care le-au întâmpinat. Managerii instituțiilor au precizat că principala motivație de a participa în acest Program a fost dorința de a face auzită vocea elevilor și de a-i implica activ și democratic în luarea deciziilor de repartizare eficientă și responsabilă a unei părți din bugetul școlii pentru problemele pe care elevii le consideră prioritare.

În cadrul Programului, comunitățile școlare și mai ales elevii au fost instruiți în domeniul bugetării participative în școli, au beneficiat de asistență și ghidare în identificarea celor mai stringente probleme din școli, găsirea de soluții fezabile pentru rezolvarea lor, elaborarea de proiecte inovative și selectarea celor mai bune în cadrul unui veritabil exercițiu electoral, organizat și desfășurat tot de elevi.

Cele 8 proiecte de infrastructură școlară care au fost selectate în cadrul Programului prevăd, între altele, amenajare de spații de recreere și de coworking pentru elevi, renovarea terenului sportiv, reînnoirea echipamentului audio și modernizarea spațiului de așteptare a autobusului școlar.

Proiectele urmează să fie implementate, până în toamnă, de către administrațiile liceelor, din bugete instituțiilor și co-finanțate de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Directorul Executiv Promo-LEX, Ion Manole, a menționat în cadrul evenimentului că această inițiativă foarte frumoasă și necesară de implicare civică a tinerilor a fost inspirată din SUA. „Ne dorim ca acest început frumos să aibă continuitate și activitățile pe care le-am dezvoltat să ia amploare pentru că este un exercițiu important, mai ales pentru tineri. Activitățile în care ați fost implicați v-au făcut să înțelegeți cum funcționează democrația și mecanismele aparent simple, dar atât de complicate și importante atunci când ești

implicat. Vă felicităm pentru implicare și pentru curajul de a nu sta deoparte. Sperăm ca toate instituțiile din Republica Moldova să aibă parte de o asemenea experiență”.

Șeful în exercițiu al USAID, John Riordan, a reiterat angajamentul SUA de a sprijini inițiativele care promovează spiritul civic și activismul în rândul tinerilor precizând că dezvoltarea și progresul sunt posibile doar când cetățenii sunt implicați în cadrul comunităților. „Mă bucur că experiența SUA a inspirat această inițiativă și sper că va prinde rădăcini și va continua să fie replicată aici, în Republica Moldova. Mă uit în această sală și văd aici viitorul Republicii Moldova, atâta pasiune și energie în rândul elevilor și profesorilor. Pentru a deveni o generație care va face democrația să funcționeze tinerii trebuie implicați în procesele democratice de la o vârstă timpurie. Iar bugetarea participativă este un instrument minunat pentru a obține acest lucru. Acest proces oferă instituțiilor educaționale oportunitatea de a implica elevii în activități complexe de care beneficiază întreaga comunitate pe termen lung. Acest Program are obiectivul de a contribui la dezvoltarea unei generații de tineri activi și cetățeni responsabili care sunt implicați în viața comunităților locale.”

Directoarea CICDE, Dr. Doina Bordeianu, a subliniat că bugetarea participativă este un pas important pentru dezvoltarea democrației și este o metodă prin care comunitatea, în acest caz, școlară, este implicată în procesul de luare a deciziilor. „Această inițiativă a Promo-LEX a oferit șansă administrațiilor școlare de a auzi vocea elevilor, pe de o parte, iar pe de altă parte a oferit posibilitate elevilor de a se gândi, de a reflecta asupra modului în care se desfășoară lucrurile în școală, de a identifica anumite arii de intervenție, de a propune soluții și de a estima dacă soluțiile propuse sunt realizabile și relevante. A fost un exercițiu util pentru toți cei implicați, dar și o investiție foarte valoroasă în viitor, în capacitarea tinerilor de astăzi

de a deveni adulți responsabili și implicați în viața comunității”.

Amintim că în prima rundă de pilotare a Programului „Bugetarea Participativă în Școli” au participat Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, mun. Comrat; Liceul Teoretic „Ion Creangă”, mun. Cahul; Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, mun. Edineț; Liceul Teoretic „Alexei Mateevici”, or. Dondușeni și Liceul Teoretic „Alexandr Pușkin”, or. Fălești.

Cele cinci instituții vor continua să implementeze de sine stătătorul mecanismul de bugetare participativă, în următorii ani. Iar Asociația Promo-LEX urmează să selecteze prin concurs alte cinci licee pentru a pilota cea de-a doua rundă a Programului în anul școlar 2023-2024.

Programul „Bugetarea Participativă în Școli” este implementat de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Programul este implementat în colaborare cu Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova și CICDE – Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral.

Asociația Promo-LEX a participat la consultarea proiectului de regulament CEC privind particularitățile

votării pe parcursul a două zile

Promo-LEX apreciază ideea de a reglementa separat, într-un singur document, particularitățile organizării și desfășurării votării pe parcursul a două zile, întrucât aceasta va contribui la **previzibilitatea procedurilor și va facilita activitatea membrilor BESV**. În același timp, Asociația constată că proiectul de regulament elaborat de CEC **nu abordează toate aspectele ce necesită a fi clarificate**. Constatările și recomandările Promo-LEX au fost prezentate miercuri, 21 iunie, în cadrul [consultărilor publice](#) organizate de CEC.

Chiar dacă Codul electoral nu obligă Comisia Electorală Centrală să nuanțeze, într-un Regulament separat, temeiurile și condițiile pentru stabilirea a două zile de vot, Promo-LEX consideră că acest exercițiu este unul util și benefic.

Totuși, atragem atenția că în varianta actuală a proiectului acestea ar trebui revăzute pentru că **nu sunt clar formulate, sunt evazive și lasă loc de interpretări**. Pentru simplificarea criteriilor Promo-LEX recomandă să se reiasă primordial din practica de epuizare a buletinelor de vot de la ultimul scrutin.

În același context, Promo-LEX atrage atenția și la cazurile de transportare organizată identificate la secțiile de votare pentru alegătorii din stânga Nistrului, or dacă această problemă va persista, **există riscul ca în aceste secții să fie desfășurate doar alegeri în două zile**.

Referitor la **procedurile de securizare a votării**, Asociația salută măsura care prevede păstrarea documentației electorale „într-un safeu / dulap din secția de votare”, dar amintește că Codul electoral nu obligă BESV să dețină așa articole de mobilier, dar operează cu sintagma „loc sigur”, prin urmare, pot apărea probleme îndeosebi în secțiile de votare peste hotare, unde posibilitățile de organizare a infrastructurii secției de votare pot fi limitate.

Totodată, în opinia Promo-LEX **prevederile ce țin de înregistrarea video, inclusiv, pe parcursul nopții**, între cele două zile ale alegerilor, **nu par a fi realizabile** cu actualul echipament pe care îl are CEC. Or anterior observatorii au constatat multiple cazuri, în special fiind vorba de două tururi de scrutin, în care camerele video nu mai înregistrau, pe motiv că se epuizase capacitatea de stocare. În plus, există dubii rezonabile cu privire la capacitatea echipamentelor de a înregistra imagini calitative pe timp de noapte.

Promo-LEX mai observă că **nu este clar cum va fi asigurată securitatea localului secției de votare din străinătate**, și de către cine – organele de forțe naționale sau cele ale statutului gazdă. Recomandăm autorităților responsabile de identificarea localurilor pentru secțiile de votare în

străinătate să ia în calcul și dotarea acestora cu alarme sau servicii de pază.

Suplimentar, Promo-LEX consideră că respectivul document **ar urma să reglementeze și următoarelor situații specifice** legate de votarea pe parcursul a două zile:

- Dacă alegătorul care urmează să împlinească 18 ani în ziua de duminică, își va putea exercita votul în ziua de sâmbătă;
- Dacă în cazul secțiilor de votare constituite pentru alegătorii din stânga Nistrului, după exemplul secțiilor din străinătate, vor putea fi utilizate pentru fiecare zi un număr de câte 3.000 de buletine;
- Dacă hotărârea CEC privind desfășurarea votării în două zile de scrutin va fi aplicabilă pentru ambele tururi de scrutin, în cazul desfășurării și celui de-al doilea tur. Dacă CEC poate decide în perioada de după turul întâi votarea în două zile pentru turul doi la secțiile unde în primul tur s-a votat doar o zi, însă prezența a fost una masivă și eventual au fost epuizate buletinele de vot.

Opinia integrală a Asociației Promo-LEX la proiectul de Regulament CEC privind particularitățile votării pe parcursul a două zile poate fi accesată [aici](#).

Amintim că, urmare a modificării Codului Electoral, Asociația Promo-LEX, în baza expertizei sale în monitorizarea alegerilor, reformelor democratice și în evaluarea cadrului legal, și-a propus să contribuie la îmbunătățirea și alinierea cadrului de reglementare CEC la noile prevederi electorale. Promo-LEX și-a expus anterior opiniile pe mai multe proiecte de Regulamente, inclusiv privind [listele electorale](#), [Registrul de Stat al Alegătorilor](#), [finanțarea partidelor politice](#), [publicitatea politică și electorală](#), [organizarea și desfășurarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor în perioada electorală](#).

Consultările publice au fost organizate de Comisia Electorală Centrală în parteneriat cu Asociația Promo-LEX. Activitatea este desfășurată de Promo-LEX în cadrul proiectului „Consolidarea cadrului legislativ electoral și evaluarea implementării acestuia în contextul alegerilor locale generale din 2023”, finanțat de Uniunea Europeană, precum și a Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate”, susținut financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

**Lipsa voinței politice și
neîncrederea cetățenilor în
procesele electorale –
principalele bariere în calea
adoptării votului prin
Internet**

“
Lipsa unui suport solid și ferm din
partea partidelor politice, în special a
celor parlamentare, inclusiv a
partidului de guvernământ și
neîncrederea cetățenilor Republicii
Moldova în procesele electorale sunt
principalele impedimente în
implementarea votului prin internet.

Nicolae Panfil
Director de Program
Promo-LEX

www.promolex.md

Lipsa unui suport solid și ferm din partea partidelor politice, în special a celor parlamentare, inclusiv a partidului de guvernământ, și neîncrederea cetățenilor Republicii Moldova în procesele electorale sunt principalele impedimente în implementarea votului prin internet. Este concluzia enunțată de Directorul de Program Promo-LEX, Nicolae Panfil, în cadrul [Conferinței internaționale cu genericul: Votul electronic și utilizarea tehnologiilor informaționale \(TIC\) în alegeri „Să facem un bilanț și să mergem înainte”](#), care s-a desfășurat, pe 16 iunie, la Strasbourg.

Nicolae Panfil a apreciat deschiderea și asumarea publică, fără precedent, din partea CEC, a responsabilității de a dezvolta, testa și implementa un sistem de vot prin internet, precizând că o astfel de atitudine și abordare a problemei a fost impulsionată, în ultimii ani, de mai mulți factori, între care numărul mare de alegători care votează în afara țării, problemele cu care se confruntau aceștia în procesul de exercitare a votului, dar și pandemia de Covid-19.

Entuziasmul și deschiderea autorității electorale nu sunt însă suficiente. E nevoie de un efort complex, interinstituțional

și cuprinzător, la nivel de societate, și de o comunicare, informare și promovare mai eficientă a soluției votului electronic ca alternativă bazată pe utilizarea tehnologiei informaționale.

„Astăzi în Republica Moldova intenția autorităților electorale de a dezvolta și implementa votul prin internet pare să meargă mai curând pe contrasens cu mesajele și viziunile partidelor politice la acest subiect. Nu există din păcate un suport solid și ferm din partea partidelor politice, în special a celor din Parlament, inclusiv a partidului de guvernământ pentru votul prin Internet”, a precizat Panfil.

Reticența partidelor are câteva posibile explicații, inclusiv nivelul sporit de necunoaștere a modului cum funcționează votul prin internet și nedorința de a-și asuma riscurile politice pentru adoptarea votului prin internet, dar și a consecințelor neîncrederii populare în cazul în care nu ar reuși să convingă cetățenii despre fiabilitatea și corectitudinea aplicării acestei metode alternative de vot.

Cu referire la al doilea aspect – neîncrederea cetățenilor în procesele electorale – Nicolae Panfil a remarcat printre cauze polarizarea politică excesivă, lipsa încrederii în instituțiile publice, inclusiv în organele electorale și incapacitatea liderilor politici de a livra rezultatele promise. Un impact masiv asupra percepțiilor cetățenilor îl are și spațiul informațional, mai ales dacă aceștia nu sunt bine informați sau în mod activ dezinformați. „Ne putem aștepta ca o informație eronată sau tendențioasă despre un posibil incident legat de votul prin internet să fie multiplicată și distribuită atât de rapid, încât nu va mai putea fi controlată sau dezmințită în mod eficient. În această perioadă grea, cu un război de agresiune neprovocat și nejustificat al Federației Ruse în Ucraina, dar și în condițiile unui război hibrid și a dezinformării prin care trece Republica Moldova, riscurile de a avea astfel de consecințe, în eventualitatea implementării votului prin

internet, sporesc exponențial”, a menționat Directorul de Program Promo-LEX.

Nicolae Panfil a remarcat totuși că, în pofida percepției privind neîncrederea largă în procesele electorale și a lipsei suportului politic, introducerea votului prin internet, chiar dacă nu a fost promovată activ și comunicată larg, pare a fi sprijinită de o bună parte de cetățeni. Un studiu realizat de Promo-LEX la începutul anului 2021, arată o divizare clară, aproape egală, între suporterii introducerii votului prin internet (49%) și oponentii acestuia (46%).

COUNCIL OF EUROPE
Parliamentary Assembly

CONSEIL DE L'EUROPE
Assemblée parlementaire

